

ВІДГУК
офіційного опонента – доктора економічних наук, професора
Мних Ольги Богданівни на дисертаційну роботу
Мельник Лілії Миколаївни
на тему: «Теоретико-методологічні засади сталого розвитку
машинобудівних підприємств на основі управління бізнес-процесами»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за
спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

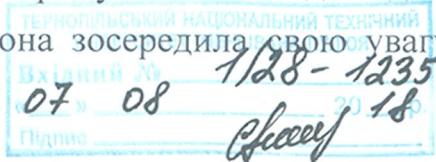
1. Актуальність обраної теми

Розвиток ринкових відносин характеризується постійним прагненням до підвищення ефективності виробництва, до свободи прийняття рішень тими, хто несе відповідальність за кінцеві результати діяльності підприємства і його підрозділів, до постійних коригувань цілей і планових програм підприємства в залежності від ситуації, що склалася на ринку. Все це передбачає створення особливої системи управління, яка буде забезпечувати підприємству продуктивність, ефективність, динамічність, адаптивність виробництва до різноманітних вимог споживачів і постачальників. Усі ці вимоги задовольняють ті підприємства, функціонування яких націлене на стабільний розвиток.

І теорія, і практика переконують, що успіху на ринку можна домогтися при наявності ефективного і цілеспрямованого керування всіма бізнес-процесами, пов'язаними з функціонуванням підприємства в умовах ринку. При цьому, управління повинне бути системним та являти собою комплекс дій, що забезпечує узгодженість усіх ланок підприємства і зв'язків між ними.

Здійснений автором аналіз робіт вітчизняних і зарубіжних авторів показує, що існує ряд питань, пов'язаних із проблемою сталого розвитку, невирішених досі. Зокрема, не розроблена цілісна концепція забезпечення сталого розвитку мікрорівня економічної системи, яка вирішувала б проблеми розвитку підприємств, недостатньо розроблені методи управління підприємством в умовах сталого розвитку, а також немає єдності методичних прийомів формування інтегрального показника досягнення сталого розвитку підприємства.

На вирішення цих складних завдань спрямувала свої дослідження Мельник Лілія Миколаївна. В першу чергу, вона зосередила свою увагу на

вивчені існуючого теоретичного надбання з досліджуваної тематики, проведення прикладних досліджень, удосконалення методологічних та теоретико-методичних положень та вироблення конкретних рекомендацій щодо подальшого розвитку бізнес-процесів вітчизняних машинобудівних підприємств з метою забезпечення сталого розвитку.

Таким чином, об'єктивна необхідність наукової розробки окресленої проблеми з врахуванням специфіки української економіки та галузевих особливостей, свідчить не лише для про своєчасність та актуальність теми дисертації, а й її теоретичне та прикладне значення як для діяльності машинобудівних підприємств, так і національної економіки загалом.

2. Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, темами та напрямами науково-дослідних робіт

Дисертаційна робота виконана у відповідності з тематикою науково-дослідних робіт кафедри менеджменту інноваційної діяльності та підприємництва Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пуллю за темами: «Організаційно-економічний механізм управління ресурсним потенціалом сфери послуг в умовах трансформаційної економіки» – 2013-2015 рр. (державний реєстраційний №0112U002208), де автором досліджено взаємозв'язки між сферою послуг та виробничою сферою у контексті управління їх ресурсним потенціалом та розроблено концепцію управління потенціалом підприємств в умовах переходу до сталого розвитку; «Інноваційні, безпекові та ресурсні засади удосконалення управління підприємствами в умовах економічних реформ виробничої та соціогуманітарної сфер» – 2016-2018 рр. (номер державної реєстрації 0117U004676), де автором досліджено питання місця і ролі підприємства у реалізації концепції сталого розвитку, управління бізнес-процесами підприємства як основи забезпечення його сталого розвитку та розроблено пропозиції щодо забезпечення сталого розвитку машинобудівних підприємств на основі удосконаленої моделі управління бізнес-процесами.

3. Основні наукові положення, висновки і пропозиції, що сформульовані в дисертації, їх новизна, ступінь обґрунтованості та достовірності

В дисертації сформульовано та обґрунтовано ряд наукових положень, висновків і рекомендацій, які відзначаються науковою новизною та мають практичну значимість. Основними серед них, на думку опонента, є наукова новизна одержаних результатів, яка полягає у вирішенні важливої наукової

проблеми – розроблення теоретичних, методичних, методологічних, прикладних основ забезпечення сталого розвитку машинобудівних підприємств на основі управління бізнес-процесами.

У дисертаційній роботі вперше розроблено блочно-алгоритмічний ланцюг забезпечення сталого розвитку від глобального сприйняття проблеми суспільства до безпосередньо суб'єктів господарювання, включаючи машинобудівні підприємства, установи та організації засобами державного регулювання (пп. 5.4, с. 349-372); розроблено системно-інтегрований методичний підхід до оцінювання рівня досягнення сталого розвитку машинобудівних підприємств на основі матриці бізнес-індикаторів, в основу якого покладено ідею виокремлення трьох груп бізнес-процесів (операційні, підтримуючі й управлінські) у розрізі складових сталого розвитку (економічна, соціальна й екологічна) (пп. 2.3, с. 150-173; 3.3, с. 209-235); обґрунтовано теоретико-концептуальний підхід до побудови функціональної карти пріоритетів з удосконалення управління бізнес-процесами верхнього рівня машинобудівного підприємства у розрізі складових сталого розвитку на основі субматриці парних порівнянь EW , що складається із векторів пріоритетів матриці E й відображає безпосередній зв'язок або вплив між BP -елементами (бізнес-процесами) і SR -елементами (складовими сталого розвитку) (пп. 4.1, с. 238-260).

У роботі удосконалено класифікацію структурних елементів системи бізнес-процесів підприємства у контексті реалізації концепції сталого розвитку, яка виокремлює такі складові: операційні (основні); підтримуючі (забезпечуючі та допоміжні), управлінські (загальнокорпоративні та бізнес-процеси розвитку) (пп. 1.3, с. 101-109); структуру методології забезпечення сталого розвитку машинобудівного підприємства (пп. 2.1, с. 112-131); модель діагностики чинників впливу на процес забезпечення сталого розвитку машинобудівних підприємств, яка виокремлює чинники внутрішнього і зовнішнього середовища (пп. 3.2, с. 193-209); науково-методичні положення щодо розвитку соціальної складової сталого розвитку, які базуються на розробленні мотиваційної моделі оплати праці працівників машинобудівних підприємств (пп. 5.2, с. 297-331); ідентифікацію спонукальних (мотиваційних) сил з метою впровадження концепції сталого розвитку у практику машинобудівних підприємств, до яких віднесено зовнішні та внутрішні мотиваційні детермінанти (пп. 5.1, с. 280-297); систематизацію чинників мотивації працівників вживати заходи щодо забезпечення сталого розвитку підприємства, які зорієнтовані на чинники

внутрішньої мотивації (пп. 5.2, с. 297-331); механізм впровадження системи екологічного менеджменту на підприємствах, який відображає покрокові дії та враховує особливості функціонування машинобудівних підприємств в умовах переходу до сталого розвитку (пп. 5.3, с. 331-348).

Дістало подальшого розвитку трактування сутності дефініції «сталий розвиток підприємства», яку запропоновано розглядати з позиції системно-інтегрованого підходу як процес постійних змін, при якому використання ресурсів, напрям інвестицій, науково-технічний розвиток, впровадження інновацій, вдосконалення персоналу та інституційні зміни узгоджені один з одним і спрямовані на підвищення рівня поточної діяльності і майбутнього потенціалу підприємства, задоволення його потреб та досягнення стратегічних цілей у гармонії із навколоишнім природним середовищем (пп. 1.2, с. 72-101); науково-концептуальні положення оцінювання сталого розвитку машинобудівного підприємства, які відрізняються обґрунтованістю оцінювання рівня досягнення сталого розвитку з аспектів зовнішньої та внутрішньої стійкості розвитку у системі «підприємство – регіон – держава» (пп. 2.2, с. 131-150); модель удосконалення системи управління бізнес-процесами машинобудівних підприємств в умовах переходу до сталого розвитку, яка, на відміну від наявної, представляє собою сукупність організаційних та економічних зasad удосконалення системи управління бізнес-процесами машинобудівного підприємства (пп. 4.2, с. 261-278); принципи групування зовнішніх та внутрішніх стейкхолдерів у реалізації концепції сталого розвитку на рівні підприємства, які є основними правилами розробки матриці узгодження їхніх інтересів та мотивів (пп. 2.2, с. 132-135).

Розроблені в науковій роботі результати становлять методологічну та методичну бази забезпечення сталого розвитку машинобудівних підприємств.

Сформовані у дисертаційній роботі наукові положення, висновки та пропозиції є логічними та достатньо науково обґрунтованими як у теоретико-методичному, так і в практичному плані. Вони базуються на загальнонаукових, фундаментальних положеннях економічної теорії, глибокому вивченні, критичному аналізі та узагальненні наукових розробок з проблем сталого розвитку підприємств, та забезпечуються використанням положень фундаментальних і прикладних наукових досліджень, сучасних засобів та методик проведення економічного аналізу на основі статистичної інформації.

Використання значного обсягу офіційної статистичної інформації, а також широкий діапазон загальних і специфічних методів наукового пізнання,

що були застосовані у дисертаційному дослідженні, забезпечують достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій.

Інформаційну базу роботи складають 397 використаних джерел, 13 додатків, які включають як нормативно-правові і законодавчі документи, так і праці провідних вітчизняних та зарубіжних науковців із досліджуваної проблематики, роботи методичного характеру.

Достовірність сформульованих та обґрунтованих теоретико-методологічних зasad та практичних рекомендацій підтверджується їх апробацією на науково-практичних конференціях та публікаціях у фахових виданнях, у т.ч. і тих, які включені у перелік зарубіжних науково-методичних баз.

4. Зміст та завершеність дисертаційного дослідження

Зміст дисертації охоплює основні аспекти теми дослідження. У вступі автором сформульовано мету і основні завдання дослідження.

У першому розділі «Теоретичні і прикладні засади сталого розвитку підприємства» (с. 50-111) проаналізовано наукові погляди щодо економічної сутності сталого розвитку; визначено місце і роль підприємства у реалізації концепції сталого розвитку; досліджено особливості управління бізнес-процесами підприємства з позиції завдань сталого розвитку.

У другому розділі «Методологія сталого розвитку машинобудівних підприємств» (с. 112-174) описано структуру методології сталого розвитку машинобудівних підприємств; сформульовано концепцію оцінювання сталого розвитку у системі «підприємство – регіон – держава»; розроблено системно-інтегрований методичний підхід до оцінювання рівня досягнення сталого розвитку машинобудівних підприємств на основі бізнес-індикаторів.

У третьому розділі «Дослідження тенденцій сталого розвитку машинобудівних підприємств України: сучасний стан, проблеми, перспективи» (с. 175-237) здійснено аналіз стану машинобудівної галузі України та виявлено основні проблеми забезпечення сталого розвитку підприємств; охарактеризовано чинники впливу на процес забезпечення сталого розвитку машинобудівних підприємств; економічно оцінено рівень досягнення сталого розвитку машинобудівних підприємств на основі бізнес-індикаторів.

У четвертому розділі «Формування наукових підходів до удосконалення управління бізнес-процесами машинобудівних підприємств в умовах переходу до сталого розвитку» (с. 238-279) обґрунтовано взаємозалежність рівня сталого розвитку машинобудівних підприємств та стану їх бізнес-процесів; розроблено

модель удосконалення системи управління бізнес-процесами машинобудівних підприємств в умовах переходу до сталого розвитку.

У п'ятому розділі «Механізм забезпечення сталого розвитку машинобудівних підприємств» (с. 280-374) визначено мотиваційні детермінанти забезпечення сталого розвитку машинобудівних підприємств; сформовано мотиваційну модель соціальної складової сталого розвитку машинобудівних підприємств; описано механізм впровадження системи екологічного менеджменту на машинобудівних підприємствах в умовах переходу до сталого розвитку; запропоновано блочно-алгоритмічний ланцюг забезпечення сталого розвитку на мікро-, мезо- та макрорівнях.

Результати досліджень мають прикладний характер, про що свідчить довідки про використання результатів дисертаційного дослідження Мельник Л.М. на виробництві, а також у навчальному процесі Тернопільського національного технічного університету ім. Івана Пулюя, про що свідчать довідки про впровадження.

5. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих наукових працях

Результати дисертаційного дослідження Мельник Лілії Миколаївни опубліковано в 55 наукових працях, з них 1 – одноособова монографія, 9 колективних монографій, 21 – у фахових виданнях, у т.ч. 9 – у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних. Загальний обсяг публікацій становить 235,3 д.а., особистий внесок здобувача 61,12 д.а.

У публікаціях автора повністю відображені зміст проведенного дослідження. Автореферат за своїм змістом ідентично відображає основні положення, висновки і пропозиції дисертації.

Автор коректно здійснює посилання на список використаних джерел, який містить 397 найменувань та офіційні документи. Впровадження результатів дослідження підтверджується відповідними документами. Загалом інформаційна база включає як нормативно-правові та законодавчі документи, так і праці провідних науковців із досліджуваної проблематики, періодичні видання, публікації вітчизняних вчених з даної проблематики у наукових фахових виданнях.

6. Достовірність та практичне застосування отриманих результатів

Концептуальні та методичні підходи і практичні рекомендації, висунуті у дисертації, можуть бути використані машинобудівними підприємствами промисловості при забезпеченні їх сталого розвитку на основі управління

бізнес-процесами.

Окремі результати дослідження, тобто методи, науково-методичні, методологічні підходи до реалізації концепції сталого розвитку, знайшли практичне застосування у діяльності машинобудівних підприємств, зокрема: ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» використано рекомендації щодо системи управління бізнес-процесами на основі моделі Х. Бредрупа з метою виявлення та оцінки змін у забезпеченні сталого розвитку підприємства; мотиваційну модель оплати праці працівників підприємства, що здатна забезпечити досягнення високої результативності праці на підприємстві (довідка від 19.02.2018 №15/1); у діяльності ДП «Красилівський агрегатний завод» застосовано матрицю бізнес-індикаторів сталого розвитку машинобудівного підприємства та систему чинників впливу на мотивування забезпечення сталого розвитку (довідка від 22.03.2018 № 72-10/292); у ДП «Новатор» впроваджено модель удосконалення системи управління бізнес-процесами в умовах переходу до сталого розвитку та використано рекомендації стосовно механізму матеріального та морального мотивування (довідка від 15.02.2018 №387); у діяльності ПАТ «Тернопільський радіозавод «Оріон» застосовуються системно-інтегрований методичний підхід до оцінювання рівня досягнення сталого розвитку підприємства та результати дослідження взаємозалежності рівня сталого розвитку машинобудівних підприємств і системи управління їх бізнес-процесами (довідка від 28.02.2018 №-445-175).

Теоретико-методологічні положення, практичні рекомендації та висновки щодо забезпечення сталого розвитку машинобудівних підприємств на основі управління бізнес-процесами прийнято до уваги Департаментом економічного розвитку і торгівлі Тернопільської обласної державної адміністрації і використано при формуванні плану заходів з реалізації у 2018-2020 рр. «Стратегії розвитку Тернопільської області на період до 2020 року» в контексті вирішення завдання Стратегії щодо створення умов для стійкого розвитку економіки регіону та зменшення негативного впливу на довкілля машинобудівних об'єктів (довідка від 13.03.2018 №02-248).

Основні теоретичні положення, що становлять наукову новизну дисертаційної роботи, використовуються у навчальному процесі факультету економіки та менеджменту Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пуллюя при викладанні дисциплін: «Екологічне управління інноваційним розвитком підприємства», «Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємств», «Антикризове управління», «Економіка

інноваційного підприємства» (довідка від 19.03.2018 №2/28-601).

7. Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Автореферат та дисертаційна робота відповідають встановленим вимогам до захисту дисертацій у спеціалізовані вченій раді. Основні положення, результати та висновки дисертації змістовно та зрозуміло викладені в авторефераті. Автореферат є ідентичним відображенням дисертаційної роботи та в повному обсязі розкриває ключові й інформаційні її аспекти.

Положення кандидатської дисертації Мельник Л.М. «Капіталізація машинобудівного підприємства», захищеної у 2012 році за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, знайшли застосування у дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук лише в оглядовій частині.

8. Дискусійні положення, зауваження та недоліки дисертаційної роботи

Аналіз дисертаційної роботи свідчить, що, незважаючи на досить високий рівень розробок, вона містить ряд дискусійних положень, а також потребує уточнень для подальшого розвитку окремих творчих ідей автора:

1. У першому розділі (с. 50-72) надто велика увага приділяється категоріальному апарату, але майже не приділено уваги нормативно-законодавчій базі в Україні. На нашу думку, робота значно виграла б, якщо б автор проаналізувала ту нормативно-законодавчу базу, яка стосується сталого розвитку в Україні та розвитку інноваційної діяльності.

2. На с. 248 автор роботи зазначає, що: «Кореляційний аналіз між рівнями досягнення сталого розвитку та стану бізнес-процесів, свідчить про пряму взаємозалежність...» і розроблено субматрицю парних порівнянь (рис. 4.4), що складається із векторів пріоритетів матриці й відображає безпосередній зв'язок або вплив між бізнес-процесами і складовими сталого розвитку, проте автор не обґрунтує, які конкретні пріоритети з удосконалення управління системою бізнес-процесів машинобудівного підприємства можуть бути. Крім того, екстраполяція результатів кореляційного аналізу може бути цінною для прогнозування розвитку бізнес-процесів машинобудівних підприємств при незначних коливаннях щодо попиту і пропозиції на цільових ринках, проте реальна дійсність, зокрема, впровадження

екологічних стандартів «Євро-5», «Євро-6» може істотно порушити структурно-функціональні відносини тих підприємств, моделі їх бізнесу та цільові установки суб'єктів, що приймають рішення.

3. У дисертаційному дослідженні автором всебічно і ґрунтовно проаналізовано стан та тенденції забезпечення сталого розвитку в Україні (підрозділ 3.1). Проте, на нашу думку, наведений аналіз можна було б дещо посилити, виділивши основні тенденції та чинники впливу на процес забезпечення сталого розвитку восьми підприємств, обраних за базу дослідження. Варто було також показати реальні можливості впливу вибраних об'єктів дослідження на внутрішнє і зовнішнє середовище для розширення масштабу дії принципів сталого розвитку і покращення на цій основі якості еколого-соціо-економічного простору (в т.ч. на міжнародному рівні) функціонування машинобудівних підприємств.

4. Дисертант слушно наголошує на необхідності удосконалення управління бізнес-процесами, розробивши для цього модель удосконалення системи управління бізнес-процесами машинобудівних підприємств в умовах переходу до сталого розвитку (с. 272). Водночас, запропонована автором модель може бути доповнена конкретними заходами щодо забезпечення економічної ефективності, соціальної рівності та екологічної відповідальності машинобудівного підприємства.

5. На с. 125 автор правильно відзначає, що на практиці застосування запропонованого алгоритму формування методології забезпечення сталого розвитку підприємства повинно лягти в основу перевірки гіпотез, як заключної частини методології. Проте, автор даної роботи надалі не вказує на результати їх перевірки, хоча врахування такого аспекту підкреслило б альтернативність вибору рішень в управлінні бізнес-процесами, взаємодію прямих і зворотних зв'язків на підприємстві як соціально-економічної системи, що функціонує в рамках певних екологічних обмежень та прийнятих соціальних стандартів.

6. На наш погляд, дисертаційна робота значно виграла, якщо б процес побудови вербально-числової шкали рівня сталого розвитку підприємства (с. 225-230) автор не лише доповнила етапами її здійснення та охарактеризувала особливості перетворення кількісних значень досліджуваного об'єкта у якісні, але й виділила основні фактори впливу на таку трансформацію.

7. Приваблює позиція автора щодо розвитку соціальної і екологічної складової сталого розвитку (пп. 5.2, 5.3). Проте автор не надто наголошує на

заходах щодо забезпечення економічної ефективності діяльності підприємств машинобудування на поточну і віддалену перспективу.

8. Більшого обґрунтування потребує наведений блочно-алгоритмічний ланцюг забезпечення сталого розвитку на мікро-, мезо- та макрорівнях (с. 349-372). Як автор пропонує визначати вектори управлінського впливу на суб'єкти господарювання? Доцільно було б більш грунтовно описати цей блок, оскільки він стосується безпосередньо підприємств.

9. У дисертаційному дослідженні варто було б ширше показати можливості використання закордонного досвіду управління бізнес-процесами потужних машинобудівних компаній, в яких екологічна орієнтація виробництва органічно вбудована у моделі розвитку бізнесу та вибору типу диверсифікації видів діяльності, що сприяло покращенню їх іміджу та зростанню ринкової капіталізації.

Однак, висловлені зауваження в цілому носять рекомендаційний характер і не знижують наукової та практичної цінності висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження.

9. Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів»

Дисертація виконана українською мовою, оформлена у відповідності зі встановленими вимогами, є завершеною науково-дослідною роботою, виконана на достатньо високому науково-теоретичному рівні. Структура дисертаційної роботи логічно побудована, містить значний масив статистичної інформації. Отримані в процесі дослідження результати характеризуються науковою новизною та мають практичну цінність.

Автореферат за структурою і оформленням відповідає визначеним стандартам. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

10. Загальний висновок

Вважаю, що за змістом, оформленням, актуальністю, ступенем обґрунтованості і достовірності одержаних результатів, логічністю викладу, важливістю для науки та практики, науковою новизною дисертаційне дослідження Мельник Л.М. на тему: «Теоретико-методологічні засади сталого розвитку машинобудівних підприємств на основі управління бізнес-процесами», носить цілісний характер, має закінчену форму, відповідає вимогам, визначеним пп. 9, 11, 12, 13 і 14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно Постанови Кабінету Міністрів

№ 656 від 19.08.2015 р.), а її автор, Мельник Лілія Миколаївна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент

Професор кафедри маркетингу і логістики

Національного університету

«Львівська політехніка»,

доктор економічних наук, професор,

академік Академії економічних наук України

О.Б. Мних

Підпис Мних О.Б.

підтверджую:

Вчений секретар

Національного університету

«Львівська політехніка»

Р.Б. Брилинський